

N:o 2.

Ank. till Riksd. Kansli den 12 Febr. 1872, kl. 1 e. m.

Andra Kammarens Andra Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 2, angående Herr C. A. Jönssons motion (N:o 36) om enkesäten i Hallands och Bohus län.

Uti en i Riksdagens Andra Kammare afgifven motion (N:o 36), hvilken blifvit till Utskottet remitterad, har Herr C. A. Jönsson omförmält, att i Bohuslän, på grund af Konung Fredrik III:s af Danmark bref af den 29 Augusti 1648, och i Halland, på grund af en dess presterskaps förening af den 1 Mars 1756, hvilken förening den 11 Augusti samma år af Kongl. Maj:t sanktionerats, stom- och mensalhemman, under benämning af enkesäten, innehafvas af kyrkoherdarnes enkor, der sådana finnas, men annars af pastor i församlingen, — och vidare, att dessa hemman, hvilka, enligt motionärens uppgift, af enkorna sällan eller aldrig brukas, utan i stället för deras lifstid utarrenderas, till följd af den ovisshet som derigenom uppstår, såväl med afseende på brukning som byggnader mer och mer försämras. — Motionären framhåller derefter, att såväl representation som regering under sednare tiden kommit till öfvertygelse om att boställen, vare sig till staten indragna eller såsom lön åt indelningshafvare anslagna, böra utarrenderas på bestämd längre tid, samt att i öfverensstämmelse med denna öfvertygelse lagstiftats, anförande han såsom exempel härpå Kongl. Maj:ts nådiga bref af den 12 November 1858, angående utarrendering på 20 år af annex- och mensalhemman i Skåne, Halland och Blekinge, samt Kongl. brefvet af den 11 Juli 1862, angående utarrendering af all till presterskapet anslagen jord, som icke utan olägenhet kan i förening med bostadsboställe brukas. — Då emellertid, på sätt motionären omnämner, i båda dessa författningar undantag gjorts för enkesäten, hvilka likväl, såväl som bostadsboställen, på innehafvares derom gjorda ansökningar blifvit medgifna att utarrenderas på 20 år, så föreslår motionären Riksdagen att, alldenstund sådant såväl för innehafvare som för

Bih. till Riksd. Prot. 1872. 8 Saml. 2 Afd. 2 Band. 2 Häft.

boställets skötsel skulle vara fördelaktigt, hos Kongl. Maj:t i underdånig skrifvelse anhålla, att undantaget rörande enkesäte i Kongl. förordningarne af den 12 November 1858, om utarrendering på 20 år af annex- och mensalhemman i Skåne, Halland och Blekinge, och af den 11 Juli 1862, rörande utarrendering af till presterskapet anslagen jord, som icke utan olägenhet kan i förening med bostadsboställe brukas, måtte upphävas, och i stället förordnas, att ifrågavarande enkesäten *skola* efter enahanda grunder som finnas föreskrifna för annex- och mensalhemman i nyssnämnda provinser på 20 år utarrenderas.

Uti underdånigt betänkande, afgifvet den 6 December 1861 af komiterade för uppgörande af förslag till allmänt ordnande af presterskapets aflöning, yttras:

»Bland presterskapet anslagen jord undantagas i denna punkt från utarrendering de i vissa orter, egentligen blott i Göteborgs stift, men der allmänt, befintliga enkesäten. Med dessa är förhållandet sådant, att besittningsrätten deraf tillhör kyrkoherdarnes enkör, hvilka, så länge sådan finnes, efterträda den ena den andra deruti, i samma ordning som deras män innehaft pastoratet, hvaraf ömsom kan inträffa, att enka finnes, som ännu ej fått tillträda enkesätet i afvaktan på innehafvarens afgang, ömsom åter, att enka saknas, då kyrkoherden eger begagna enkesätet, intill dess en sådan lemnar enka efter sig. Då nu en allmän reglering af presterskapets inkomster skall verkställas, synes visserligen härmed föga förenligt, att fördelen af ett hemmans besittning stundom och tillfälligtvis skulle kunna öka en kyrkoherdes redan för anständig bergning ansedda aflöning, men då något annat användningssätt af enkesäten under ledigheten icke blifvit förutsedt, torde vid denna kyrkoherdarnes rätt att då inträda i besittning få bero.»

Kongl. Kammar-kollegium, som genom nådig remiss af den 28 December 1861 anbefalldes inkomma med underdånigt utlåtande i anledning af komiterades betänkande, yttrar bland annat rörande ofvanstående del af nämnda betänkande följande:

»Genom Kongl. resolution den 11 Augusti 1756 stadfästades en af presterskapet i Halland slutad öfverenskommelse, att till enkesäte använda den vid hvarje pastorat befintliga stomgård, eller, der sådan icke fanns, mensalhemman på samma sätt som i Bohuslän förut enligt Kongl. »stadfästelsebref af den 29 Augusti 1648» skett. En likartad öfverenskommelse är af Kongl. Maj:t fastställd den 30 September 1761 för domprosteriet och Marks kontrakter i Göteborgs stift, bestående det förra af alla pastorat dels i Säfvedals, Askims och Östra Hisings härader af Göteborgs och Bohus län eller de härader, som af ålder tillhört Sverige, och dels i Wättle, Ale, Flundre och Bollebygd's härader af Elfsborgs län; — och det sednare eller Marks kontrakt af alla pastorat i Marks härad, sistnämnda län. Det åberopade Kongl. Danska stadfästelsebrevet af den 29 Augusti 1648, som uppgifvits angå det gamla Bohus län eller Elfsyssels Södra och Norra Orousts och Tjörns samt Wikarnes kontrakter i Göteborgs stift, är icke tillgängligt för Kollegium, som ej heller har sig bekant, om några enkesäten äro anslagna uti Kinds kontrakt, tillhörande samma stift men beläget i Elfsborgs län, eller uti någon annan del af riket.

»1756 och 1761 års öfverenskommelser äro i fråga om hemmanens disposition af det innehåll komiterade uppgifvit. Från de uti Kongl. brefvet den 12 November 1858 meddelade föreskrifter, om utarrendering af annex- och mensalhemman, äro ibland andra undantagna hemman och lägenheter, som i Hallands län äro till enkesäten anslagna, likasom uti förevarande punkt af Eders Kongl. Majts och Rikets Ständers beslut skett och i öfverensstämmelse dermed är i 5 § af författningsförslaget infördt.

»Komiterade hafva rätteligen erinrat, att det med nu ifrågavarande allmänna reglering af presterskapets inkomster är föga förenligt, att ett hemmans besittning stundom och tillfälligtvis skulle kunna öka en kyrkoherdes redan för anständig bergning ansedda aflöning. Ett sätt finnes att undvika denna uppenbara oriktighet, och det är, att enkesätena, lika med annan jord, enligt § 5, utarrenderades, på sätt och i särskildt fall blifvit af Kongl. Majt i nåder tillåtet, såsom exempel hvarpå Kongl. brefven den 25 September 1856, den 12 Februari 1858, den 24 Juli 1860 och den 13 September 1861 må i underdånighet åberopas. Prestenkans rätt är behörigen iakttagen, då, på sätt i nämnde mål skett, bland arrendevilkoren införes: att, då hemmanet såsom enkesäte innehafves, nödiga rum böra derstädes finnas att af enkan bebos. För gifvet torde kunna antagas, att en prestenka är bäst belåten med att slippa och i de flesta fall saknar förmåga att vederbörligen sköta ett hemmansbruk, hvaraf följderna blifver, att hemmanet af henne sjelf utarrenderas för den obestämda tid hon deraf är i besittning, till föga fromma för både henne sjelf och hemmanet. Sker deremot utarrendering för den nu stadgade tiden af 20 år, icke blott beredes enkan större fördel i förening dermed, att en arrendator kan bättre vårda hemmanet utan ock åstadkommes, att inkomsten för de tider, då prestenka, till innehafvandet berättigad, icke finnes, kan till aflöning af presterskapet användas, dertill hemmanet ock ursprungligen är anslaget, ehuru det genom en öfverenskommelse emellan vissa kyrkoherdar blifvit detta sitt egentliga ändamål frånryckt. På dessa skäl hemställer Kollegium underdånigst, om icke äfven enkesäten må få, med iakttagande af ofvanberörda särskilda vilkor, utarrenderas och således 5 § i författningsförslaget i öfverensstämmelse härmed ändras.»

Härvid har Kammarrådet Fehr yttrat:

»Lika med Kongl. Kollegium anser jag det i allmänhet vara förmäntigast om enkesäten äfven utarrenderas, men hemställer dock till Kongl. Majts nådiga pröfning, huruvida en sådan åtgärd nu kan vidtagas, då den icke öfverensstämmer med Kongl. Majts och Rikets Ständers i ämnet redan fattade beslut.

På grund såväl af hvad motionären anført, som af den utredning Kammar-kollegii ofvan anförda yttrande i saken lemna, och med fästadt afseende jemväl derå, att en Kongl. förordning om reglering af presterskapets löner, efter det att nämnda yttrande afgafs, trädte i gällande kraft, anser sig Utskottet på så sätt böra understödja den ifråga-

varande motionen, att det föreslår Riksdagen att hos Kongl. Maj:t i underdånig skrivelse anhålla:

det Kongl. Maj:t ville i nåder förordna, att kyrkoherdarnes i Kongl. förordningarne af den 12 November 1858 och den 11 Juli 1862 berörda enkesäten skola, enligt samma grunder som för annex- och mensalhemman i Skåne, Halland och Blekinge äro föreskrifna, utarrenderas, för så vidt och i den mån sådant kan ske utan att enskild rätt förnärmas.

Stockholm den 12 Februari 1872.

På Utskottets vägnar:

Arvid Gumælius.